

DARIA KOWALSKA

Odpowiedzialność społeczna spółdzielni a przedsiębiorczość. Realizacja misji społecznej przy jednoczesnym osiągnięciu celów biznesowych

Social Responsibility of Cooperatives versus Entrepreneurship. Achieving the Social Mission while Achieving Business Goals

Abstract

The current economic model operating in Poland is a market economy. Like any type of state's behaviour towards the economy, it has advantages and disadvantages. Its disadvantage is the phenomenon of exclusion of a particular, not insignificant part of society – such as addicts, the long-term unemployed, or people with disabilities. It is causing structural unemployment in entire areas. In turn, it contributes to the accumulation of negative moods, tensions, conflicts, and polarization in society. Previous actions the legislator took to offset these negative effects, especially the numerous attempts to reintegrate socially excluded people into the labour market, have not yielded satisfactory results. The answer to these problems may be the development of social entrepreneurship, i.e. social cooperatives. Thus, it is worth considering whether it is possible for social cooperatives to simultaneously carry out their social missions so that, at the same time, they make more and more profit and thus achieve further business goals.

KEYWORDS: social cooperative, entrepreneurship, business goals, profit

SŁOWA KLUCZOWE: spółdzielnia socjalna, przedsiębiorczość, cele biznesowe, zysk

DARIA KOWALSKA – magister prawa, Uniwersytet Rzeszowski,
ORCID – 0009-0008-4297-650X, e-mail: dariakowalskao405@gmail.com

1 | Działalność spółdzielni socjalnych

Spółdzielnia socjalna jest jednostką organizacyjną, która łączy prowadzenie działalności gospodarczej z ograniczeniem marginalizacji poszczególnych grup społecznych, w celu m.in. zwalczania wykluczenia zawodowego^[1]. Ustawa z dnia 27 kwietnia 2006 roku o spółdzielniach socjalnych nie definiuje formy spółdzielni^[2]. Jednocześnie wskazując, że w sprawach w niej nieuregulowanych do spółdzielni socjalnej stosuje się przepisy ustawy z dnia 16 września 1982 r. Prawo spółdzielcze^[3]. Przedmiotem działalności spółdzielni socjalnej zgodnie z art. 2 ustawy o spółdzielniach socjalnych jest prowadzenie wspólnego przedsiębiorstwa opierającego się na osobistej pracy członków oraz pracowników spółdzielni socjalnej^[4]. Warto podkreślić, że użyty przez ustawodawcę termin „przedsiębiorstwo” ma charakter funkcjonalny, co równocześnie oznacza obowiązek prowadzenia zorganizowanej działalności gospodarczej, w której członkowie danej spółdzielni uczestniczą osobiście^[5]. Spółdzielnia socjalna jest więc podmiotem, którego celem jest nie tylko zaspokajanie interesów indywidualnych czy grupowych. Ma ona zaspokajać również interes społeczny. Realizowanie wskazanych celów społecznych przez fundacje socjalną nie jest możliwe bez prowadzenia działalności gospodarczej i tym samym osiąganych zysków z tego tytułu. To właśnie od zysków w dużym stopniu będzie zależeć ich realizacja.

Ustawa Prawo przedsiębiorców uzależnia sklasyfikowanie danej aktywności podmiotu, jako tej o charakterze działalności gospodarczej, od kilku cech. Dodatkowo, wszystkie cechy powinny być spełnione łącznie^[6]. Te cechy to:

1. zorganizowany charakter
2. ciągłość działalności

¹ Tadeusz Kocowski, „Spółdzielnia socjalna jako przedsiębiorca wykonujący działalność społeczną użyteczną” *Acta Universitatis Wratislaviensis. Prawo*, t. 329 (2019): 312.

² Dz. U. 2006 r., Nr 94, poz.651.

³ Dz. U. 1982 r., Nr 30, poz.210.

⁴ Dz. U. 2023, r., poz. 0.802.

⁵ Por. Barbara Godlewska-Bujok, Cezary Miżjewski, Agnieszka Muzyka, *Ustawa o spółdzielniach socjalnych. Komentarz* (Warszawa: Departament Ekonomii Społecznej i Solidarnej, 2018), 19.

⁶ Dz. U. 2024 r., poz. 236.

3. działalność wykonywana we własnym imieniu
4. zarobowy cel działalności

Podkreśla się, że cechy te nie mają charakteru jednoznacznie określonego. Wymagają szerszej interpretacji, aby w sposób prawidłowy sklasyfikować zakres desygnatów pojęcia – działalności gospodarczej – użytego przez ustawodawcę. W literaturze opisującej to zagadnienie. Podkreśla się, że zarobkowy cel działalności jest postrzegany jako działalność zarobkowa o charakterze subiektywnym, tzn. działalność prowadzona w celu osiągnięcia zysku^[7]. Działalność gospodarcza prowadzona przez przedsiębiorcę nastawiona na zysk, niejednokrotnie zysków nie przynosi. Jest narażona na ryzyko nieosiągnięcia z niej przychodów. Nie wyklucza to faktu, że była ona prowadzona w celach zarobkowych. Uchwała Sądu Najwyższego również potwierdza, że kryterium dochodowości nie jest determinantem zaliczenia danej aktywności do działalności gospodarczej^[8]. Powszechne jest zjawisko, że podmioty zaliczane do sfery użyteczności publicznej pokrywają zaledwie koszty własne prowadzonej działalności gospodarczej. Podkreśla się fakt, że istnieje odmienny od wyżej przedstawionego pogląd. Mianowicie, że działanie w celu osiągnięcia zysku nie jest niezbędnym przymiotem, aby w rozumieniu art. 43(1) k.c. być przedsiębiorcą^[9].

Nie ulega wątpliwości, że osoba prowadząca spółdzielnię socjalną jest przedsiębiorcą i musi mierzyć się z jej dualistycznym charakterem. Łączyć realizację misji społecznej z jednoczesnym osiągnięciem celów biznesowych. Ten fakt nie wpływa na to, że jest ona wpisywana do KRS, do rejestru przedsiębiorców. Wpis jest obligatoryjny. Natomiast ze względu na specyfikę wykonywanych przez nią zadań konieczne stało się, aby ustawodawca wprowadził również ograniczenia związane z osobami, które taką spółdzielnię chciałby założyć oraz jej członkami. Liczba członków spółdzielni została ograniczona do 50 osób. Co więcej, warto podkreślić, że osoby posiadające status członka spółdzielni są bez wątpienia ich pracownikami. Konsekwencją tego jest okoliczność, że spółdzielnie socjalnie mogą być kategoryzowane tylko jako mali lub średni przedsiębiorcy (nie dotyczy to przypadków, w których założycielami spółdzielni są organizacje

⁷ Marek Szydło, *Swoboda działalności gospodarczej* (Warszawa: C.H. Beck, 2005), 37.

⁸ Uchwała Sądu Najwyższego z dnia 30 listopada 1992 roku, sygn. III CZP 134/92, OSNCP 1993, nr 5, poz. 79.

⁹ Dz. U. 1964 r., Nr 16, poz. 93.

pozarządowe, kościelne osoby prawne, a także jednostki samorządu terytorialnego). Wprawdzie nie istnieją przepisy, które wprost zakazywałyby zatrudnienia pracowników nieposiadających statusu członka spółdzielni socjalnej. Instytucja spółdzielni została bowiem skonstruowana przez ustawodawcę w taki sposób, aby jej pracownikami z reguły byli jej członkowie^[10]. Warto jednak zauważyć, że art. 15 ustawy o spółdzielniach socjalnych stanowi, iż może ona zatrudniać pracowników, którzy nie posiadają statusu członka spółdzielni, z pewnymi zastrzeżeniami^[11].

2 | Funkcjonowanie spółdzielni socjalnych

Spółdzielnia socjalna, będąca podmiotem związanym w sposób bezpośredni z prowadzeniem działalności gospodarczej, funkcjonuje tak jak inne przedsiębiorstwa w warunkach gospodarki rynkowej. Podlega ona funkcjonującym tam zasadom. Wymaga więc trafionego pomysłu, kompletnego planu biznesowego, a także działania charakteryzującego się wzajemnym zaufaniem. Działalność spółdzielni socjalnych jest bardzo szeroka i swoim zakresem obejmuje różnorakie branże i kategorie działań. Według Informacji o funkcjonowaniu spółdzielni socjalnych działających na podstawie ustawy z dnia 27 kwietnia 2006 r. o spółdzielniach socjalnych za okres 2020-2021 wynika, że 44 na 100 spółdzielni socjalnych prowadziło działalność gospodarczą w takich branżach, jak: handel hurtowy i detaliczny, przetwórstwo przemysłowe, jak również usługi administrowania i działalność wspierająca. Co ciekawe w 2021 roku jedynie 0,08% spółdzielni socjalnych znalazło się w stanie likwidacji^[12]. Zestawienie wyżej przedstawionych danych z sektorem przedsiębiorstw komercyjnych uwidacznia znacznie wyższą stabilność w funkcjonowaniu działalności gospodarczej w formie spółdzielni socjalnej^[13].

¹⁰ Kocowski, „Spółdzielnia socjalna”, 317.

¹¹ Por. Dz. U. 2023 r., poz. 0.802.

¹² Informacja o funkcjonowaniu spółdzielni socjalnych działających na podstawie ustawy z dnia 27 kwietnia 2006 r. o spółdzielniach socjalnych za okres 2020-2021 r.

¹³ Por. Informacja o funkcjonowaniu spółdzielni socjalnych działających na podstawie ustawy z dnia 27 kwietnia 2006 r. o spółdzielniach socjalnych za okres 2020-2021, 19-20.

Brak zrozumienia spółdzielczości socjalnej jest jednym z kluczowych problemów ich funkcjonowania, czego konsekwencją jest nikłe zainteresowanie spółdzielczością socjalną wśród reprezentantów władz samorządowych^[14]. Zaangażowanie i współpraca jak najliczniejszej grupy podmiotów o charakterze samorządowym jest niezbędna, by spółdzielnie socjalne prowadzące działalność gospodarczą mogły efektywnie i efektownie się rozwijać, a tym samym realizować zadania społeczne. Kooperacja z lokalnym samorządem nie powinna opierać się wyłącznie na charytatywnym wsparciu w postaci przekazania środków. Przykładem pożądaną i przede wszystkim skuteczną pomocy jest udostępnianie przez władze samorządowe terenu lub lokalu na korzystnych warunkach. Gmina bądź powiat posiadają również możliwość ustanawiania – tzw. „klauzul społecznych”. Pozwalają one wprowadzać przez zamawiających dodatkowe warunki w dostępie do zamówienia publicznego lub w jego realizacji. Stosowanie klauzul społecznych pozwala osiągać dodatkowe korzyści społeczne, wzmacniając przedsiębiorczość socjalną. Przedstawione działania to jedynie przykłady, które powinny być wykorzystywane przez samorządy, aby wspierać przedsiębiorczość społeczną.

3 | Zakończenie

Podsumowując, spółdzielnie socjalne stanowią istotną część polskich podmiotów gospodarczych, posiadając swój dualistyczny charakter. Łączą przedsiębiorczość z niemniej ważną realizacją misji społecznej. Z kolei ich założyciele to pełnoprawni przedsiębiorcy. Jednakże z uwagi na charakter zadań realizowanych przez spółdzielnie socjalne ustawodawca wprowadza pewne ograniczenia w związku z osobami zakładającymi spółdzielnie oraz jej członkami. Działalność gospodarcza w formie spółdzielni socjalnej charakteryzuje się również wyższą stabilnością niż ta prowadzona w formie przedsiębiorstw stricte komercyjnych. Natomiast, aby przedsiębiorczość społeczna rozwijała się dynamicznie, niezbędne jest przemyślane, włączanie się władz samorządowych w takie formy aktywności. Nie wystarczające

¹⁴ Informacja o funkcjonowaniu spółdzielni socjalnych działających na podstawie ustawy z dnia 27 kwietnia 2006 r. o spółdzielniach socjalnych za okres 2010-2011 r.

wydają się słowne zapewnienia i popieranie inicjatyw. Istnieje potrzeba faktycznych działań. Odpowiedzialne kupowanie usług oferowanych przez spółdzielnie socjalne pozwoli im realizować jeszcze więcej zadań o charakterze społecznym jednocześnie osiągając satysfakcjonujące wyniki finansowe.

Bibliografia

- Godlewska-Bujok Barbara, Cezary Miżjewski, Agnieszka Muzyka, *Ustawa o spółdzielniach socjalnych. Komentarz*. Warszawa: Departament Ekonomii Społecznej i Solidarnej, 2018.
- Kawa Marta, Kuźniar Wiesława, „Spółdzielnie socjalne jako instytucje odpowiedzialności społecznej” *Nierówności Społeczne a Wzrost Gospodarczy*, nr 48 (2016): 389-400. <https://doi.org/10.15584/nsawg.2016.4.29>.
- Kocowski Tadeusz, „Spółdzielnia socjalna jako przedsiębiorca wykonujący działalność społeczną użyteczną” *Acta Universitatis Wratislaviensis. Prawo*, t. 329 (2019): 311-321. <https://doi.org/10.19195/0524-4544.329.25>.
- Szydło Marek, *Swoboda działalności gospodarcze*, Warszawa: C.H. Beck, 2005.

